

อจินไตยในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ

ACINTEYYA IN BUDDHADASA BHIKKHU'S VIEWPOINTS

นางชรีศา ไช้อำเอี่ยม*

พระมหาทวี มหาปัญญา ฝศ., ดร.**

ดร.ธรรณปพร หงษ์ทอง**

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง อจินไตยในมุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุนี้ ผลการศึกษาพบว่า อจินไตยในพระไตรปิฎก หมายถึง สิ่งที่ไม่ควรคิดเสียอย่างได้แก่ ๑) พุทธวิสัยหมายถึง วิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ๒) ฌานวิสัยหมายถึง วิสัยแห่งอิทธิฤทธิ์ของผู้มีฌาน ๓) กรรมวิสัยหมายถึง วิสัยของกฎแห่งกรรมและวิบากกรรม ๔) โลกวิสัย หมายถึงวิสัยแห่งโลก อจินไตยนี้พระพุทธเจ้าตรัสว่าบุคคลไม่ควรคิด ใครคิดพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ความเดือดร้อน

มุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุในเรื่องอจินไตยนั้น ท่านกล่าวไว้ในภาษาคนภาษาธรรมดังนี้ ๑) พุทธวิสัย ภาษาธรรมนั้น หมายถึงตัวธรรมะแท้ ๆ ๒) ฌานวิสัย ในภาษาธรรม ถ้ายังไม่สำเร็จมรรคผล เรียกว่า โลกียฌาน ถ้าสำเร็จมรรคผลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป เรียกว่า โลกุตตรฌาน ซึ่งในความหมายของท่านพุทธทาสภิกขุเรียกในภาษาธรรมว่า สุญญตา ๓) กรรมวิสัย กรรมในภาษาคนคือ โชคร้าย แต่กรรมในภาษาธรรมหมายถึงการกระทำ กระทำไม่ดีเรียกว่ากรรมดำ กระทำดีเรียกว่ากรรมขาว และที่ไม่ดำไม่ขาวคือ ที่สิ้นสุดแห่งกรรมทั้งปวง ๔) โลกวิสัยโลก ในภาษาคนก็คือแผ่นดิน ตัวโลกในภาษาธรรมโลกคือทุกข์ ความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ : อจินไตย มุมมอง พุทธทาสภิกขุ

Abstract

This Article paper is “ACINTEYYA IN BUDDHADASA BHIKKHU'S VIEWPOINTS”. From the study, it is found that Acinteyya in the Three Baskets means the four things which are not suitable for thinking: - 1) Buddha-Visaya meaning the Buddhas' characteristics, 2) Jhanavisaya meaning the Visaya of Iddhiriddhi possessed by one

* นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

** อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

*** อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

who is of Jhana, 3) Kammavisaya means the Visaya which is of the rules of Kammas and the results of Kammas, 4) Lokavisaya means the Worldly Visaya, Acinteyya in which the Buddha said that one should not think about it. If one thinks about it, one will be crazy.

Ven Buddhadasa Bhikkhu's viewpoints in the matter of Acinteyya, in the Dhamma languages and in the peoples' one, as follow: - 1) The Buddha- Visaya in the Dhamma language, means the real Dhammas, 2) Jhanavisaya in the Dhamma language, if it is not successful, it is called Lokiya Jhana. If one is successful in Maggas and Phalas beginning from Ven. Sotapanna on word, one is called Lokuttara. One which Ven. Buddhadasa Bhikkhu called in Dhamma Language as Sunnata, 3) Kammavisaya in the peoples' language is the bad luck. However, in the Dhamma language, it means the action. If it is a good one, it is called the white one. If it is not good, it is the black one, and it is not black or not white, it is called the end of the actions, 4) Lokavisaya in the peoples' language is the ground. Loka in the Dhamma language is the sufferings, the changes and the impermanence.

Keywords: Acinteyya Viewpoints, Buddhadasa Bhikkhu

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนามีสิ่งที่ไม่รู้มากมาย ในสิ่งที่ไม่รู้นั้น ก็มีสิ่งที่ควรคิดและไม่ควรคิดเรื่องที่ต้องคิดนั้น พระพุทธเจ้าได้ตอบไปหลาย ๆ เรื่องแต่เรื่องที่ไม่ควรคิดนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าถ้าคิดต่อแล้วจะมีผลเสียอย่างไร ท่านจึงละไว้เสีย ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงสนใจในสิ่งที่ไม่ควรคิดคือ อจินไตย ๔ ได้แก่ ๑. พุทธวิสัย ของพระพุทธเจ้า ๒. ฌานวิสัยของผู้ได้ฌาน ๓. วิบากแห่งกรรม ๔. ความคิดเรื่องโลก ใน ๔ อย่างนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุคคลไม่ควรคิด ใครคิดเพียงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ความเดือดร้อน^๑ บุคคลผู้ใด ถึงเป็นปุถุชนก็ไม่ตกอยู่ในอำนาจของกิเลสประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ บุคคลผู้นั้นจึงเป็นอจินไตย^๒ คำว่าอจินไตยสี่ข้อที่ไม่ควรคิดปรากฏอยู่ทั่วไปในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตามประเทศไทยมีปราชญ์ท่านหนึ่งที่มีความรู้ ภูมิรู้ ภูมิธรรม ทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ปราชญ์ท่านนี้มีชื่อว่าท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านพุทธทาสภิกขุ ก็มีความสนใจในเรื่องอจินไตยเช่นกัน ท่านได้ใช้ทฤษฎีภาษาคนภาษาธรรมในการมาร้อยเรียงและตรวจสอบว่า

^๑ อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๗/๑๒๒.

^๒ ชุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๒๐๘/๓๑๙.

เรื่อง อจินไตยนี้ควรจะมึมมองหรือแนวทางเป็นแบบไหน อจินไตยในมึมมองของพุทธทาสภิกขุ โดยมี วัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาอจินไตยในพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีของท่านพุทธทาสภิกขุในภาษาคนภาษาธรรม ๓) วิเคราะห์อจินไตยในมึมมองของพุทธทาสภิกขุ

๒. อจินไตยในพระพุทธศาสนา

อจินไตย^๔ เป็นเรื่องไม่ควรคิด ไม่ควรสงสัย เพราะไม่มีประโยชน์ต่อการหลุดพ้น ไม่อาจรู้ได้ด้วยการคิด คิดไปจะเป็นบ้า เตื่อตร้อน เป็นเรื่องที่อยู่เหนือเหตุผล ที่คนธรรมดาจะเข้าใจได้ วิทยาศาสตร์ก็ยังไม่ถึง

๒.๑ ความหมายอจินไตย

ในพระไตรปิฎกกล่าวว่า อจินไตยหมายถึงสิ่งที่ไม่ควรคิดสี่อย่าง คือ ๑) พุทธวิสัย ๒) ฌานวิสัย ๓) กรรมวิสัย ๔) โลกวิสัย สิ่งที่ไม่อาจเข้าใจได้ด้วยคามนึกคิดของตนเอง ในทางพระพุทธศาสนาไม่แนะนำให้คิด เป็นเรื่องที่เกิดกว่าสามัญชนคนธรรมดาจะเข้าใจได้อย่างถ่องแท้

๒.๒ ความเป็นมา

พุทธวิสัย หมายถึง วิสัยแห่งความมหัศจรรย์มีอำนาจภาพของพระพุทธคุณ และพระสัพพัญญูญาณ เป็นญาณหยั่งรู้ได้ทุกสิ่งมีเฉพาะในพระพุทธเจ้าเท่านั้นและด้วยเพราะพระพุทธเจ้ามีญาณนี้ จึงหยั่งรู้ได้ถึง "นิพพาน" ซึ่ง ญาณของปวงสัตว์ทั่วไป ไม่สามารถรู้ได้ ความรู้ความสามารถของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เรื่องพุทธวิสัยจึงเป็นเรื่องที่ไปเที่ยวคาดคะเนเอาเองไม่ได้ อย่าปฏิเสธ อย่าไปหาเหตุผล

วิสัยของพระพุทธเจ้า พระสัพพัญญูญาณ จะเกิดอานุภาพต่อเมื่อพระพุทธเจ้าทรงอาวัชชนาการถึง คือ ทันทีที่นึก ก็รู้ได้ตามพระประสงค์ ในโลกทั้งปวง^๓ ยกเว้นเราเสียแล้วไม่มีใครเสมอกับพระปัจเจกพุทธเจ้าได้เลยบอกเพียงสังเขปนี้ของปัจเจกของพระพุทธเจ้าผู้เป็นมหายานี่เหล่านั้นอย่างชัดเจน^๔ พระสัพพัญญูญาณ ก็เนื่องด้วยการนึกของพระพุทธเจ้าเช่นกัน หากทรงนึกก็รู้ทันที

ฌานวิสัย หมายถึง วิสัยแห่งอิทธิฤทธิ์ของผู้มีฌาน ทั้งมนุษย์และเทวดา ซึ่งสามารถเข้าฌานนั่งอยู่เฉย ๆ ได้เป็นวัน ๆ และไม่มีอาการเมื่อยขบแต่อย่างใด ในฌานสูตร ว่าด้วยภิกษุผู้มีฌานพระผู้มีพระภาคตรัสว่าผู้ที่ได้ฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่งซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก และทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ^๕ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

^๓ โลกทั้งปวง ในที่นี้หมายถึงโลกทั้ง ๓ คือโลกมนุษย์ เทวโลก และพรหมโลก (ขุ.อป.อ. ๑/๘๖/๑๕๒).

^๔ ขุ.อุ. (ไทย) ๓๒/๘๖/๑๓.

^๕ เจโตวิมุตติ หมายถึงความหลุดพ้นจากกิเลสด้วยอำนาจการฝึกจิต ซึ่งเป็นผลแห่งสมาธิ (อง.ทุก.อ. ๒/๘๘/๖๒).

กรรมวิสัย หมายถึง วิสัยของกฎแห่งกรรมและวิบากกรรม คือการให้ผลของกรรมที่สามารถติดตามไปได้ทุกชาติ รวมถึงเรื่องการรับรู้ความเป็นมาของตนในชาติภพต่างๆ มนุษย์คนใดคนหนึ่งฟังทวนของหนักไว้บนศีรษะตลอดเวลา เขาต้องลำบากเพราะของหนัก เป็นผู้เต็มไปด้วยของหนักทั้งหลาย เช่นข้าพระองค์ถูกไฟ ๓ กอง เผาไหม้อยู่เป็นผู้เต็มไปด้วยของหนักคือภพโดยประการนั้นท่องเที่ยวไปแล้วในภพทั้งหลายภูเขาสีเนรุอันบุคคลถอนขึ้นแล้ว ฉันทใด กรรมก็คือเจตนา หรือเจตนาตนเองเป็นกรรม การกระทำที่ดีเรียกว่า กรรมดี การกระทำที่ชั่วเรียกว่ากรรมชั่ว^๖ จึงต้องตัดสินกันที่เจตนาว่าเป็นบวกหรือเป็นลบ

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัด เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดก่อน แล้วจึงกระทำการกรรม ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ดังนั้นจะเห็นว่ากรรมมิใช่สิ่งที่ลึกลับแต่อย่างใดไม่ ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วที่ทำไว้^๗ วิบากเป็นสิ่งที่รู้ไม่ได้ง่ายๆเหมือนกรรม ดังที่กล่าวแล้วแต่ต้นว่าวิบากกรรมเป็นหนึ่งในอจินไตย ไม่ควรคิดคาดเดาให้เกิดโทษทางใจ

โลกวิสัย หมายถึง หมายถึงความคิดเรื่องโลกว่า ใครสร้างดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ใครสร้างมหาปฐพี ใครสร้างมหาสมุทร ใครให้สัตว์เกิด ใครสร้างภูเขา ใครสร้างต้นมะม่วง ต้นตาล และต้นมะพร้าว เป็นต้น โลกจินตาวิสัยแห่งโลก กล่าวถึง การมีอยู่ของสวรรค์ นรก และสังสารวัฏ รวมถึงเรื่องความเป็นมาเรื่องวิบากแห่งกรรมนั้น นรกมีจริงหรือเปล่า ในการที่จะมาอธิบายในสิ่งเหล่านี้ เป็นเรื่องที่มีความยากพอสมควร แต่ไม่ใช่จะอธิบายไม่ได้

ดังในปฐมมนานาตติยสูตร มีลัทธิแตกต่างมีกัณวาทะอย่างนี้ ทิฏฐิอุบายนี้ว่าโลก^๘ เทียงเท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง^๙ เป็นเรื่องอจินไตย ไม่ควรคิด คิดแล้วก็จะมีส่วนแห่งความเป็นบ้า เพราะโลกที่เราอยู่อาศัยนั้นไม่สามารถบอกได้ว่ามีนานมากเป็นกือสงไขยกัป ยากที่จะใช้เครื่องมือใด ๆ ไปตรวจสอบให้เห็นตามความเป็นจริงได้

๒.๓ องค์ประกอบของอจินไตย มี ๔ ข้อ

ประการที่ ๑ พุทธวิสัย คือ ความเป็นไปในอานูภาพของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ซึ่งไม่เหมือนกับมนุษย์ทั่วไป

ประการที่ ๒ ฌานวิสัย คือ วิสัยของผู้ได้ฌานตั้งแต่ปฐมฌานขึ้นไป

^๖ ปัญญาวิมุตติ หมายถึงความหลุดพ้นจากกิเลสด้วยการกำจัดอวิชชาได้ ซึ่งเป็นผลแห่งปัญญา (อง.ทุก.อ. ๒/๘๘/๖๒).

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๔.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๓.

^๙ โลก ในที่นี้หมายถึงอัตตา (ขุ.อุ.อ. ๕๔/๓๖๓).

^{๑๐} ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๔๕/๒๘๙.

ประการที่ ๓ วิชาแห่งกรรม คือผลของกรรมทำกรรมอย่างไรไว้จะได้รับผลของกรรมตามนั้น

ประการที่ ๔ ความคิดเรื่องโลก หรือโลกจินดา คือความคิดเรื่องโลก ดวงอาทิตย์ ดวงดาว ดวงจันทร์ ใครเกิดก่อนกัน ใครเป็นคนสร้าง

ทั้ง ๔ ประการนี้ ยากต่อการนึกคิดหรือคาดเดา ถ้าพื้นฐานทางธรรมยังไม่พอ อย่าเพิ่งไปตรองมาก เอาแค่รับรู้ รับไว้ ไม่ปฏิเสธ ลงมือฝึกฝนด้วยตัวเอง จนกว่าระดับใจจะละเอียดลุ่มลึกไปถึงขั้นที่ตรองได้

๒.๔ เหตุที่พระพุทธเจ้าไม่ตรัสเรื่องอจินไตยเพราะอะไร

เหตุที่พระพุทธเจ้ามิได้ทรงตรัสเรื่องอจินไตยเพราะปัญหานั้นไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้และเพื่อนิพพาน พระพุทธเจ้าจึงไม่ตอบ^{๑๑} แต่ก็ทรงสอนแบบพอให้เห็นภาพการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปของสัตว์สิ่งของ จะได้เบื่อหน่ายคลายกำหนด เร่งปฏิบัติธรรมเท่านั้น ดังเรื่องย่อในจุฬามาลุงโกยวาหสูตร ที่ถามพระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ ทรงงด ทรงห้ามทวิภูษิตเหล่านี้ คือ โลกเที่ยงโลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุดโลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น ชีพอย่างหนึ่งสรีระอย่างหนึ่ง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปไม่มีอยู่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่ ถ้าพระพุทธเจ้าจักพยากรณ์แก่เรา เราก็จักประพฤติประหมจรรยในพระผู้มีพระภาค ถ้าพระผู้มีพระภาคจักไม่ทรงพยากรณ์ เราก็จักลาสิกขามาเป็นคฤหัสถ์^{๑๒}

เรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์พระพุทธองค์ก็ไม่ทรงตอบ เรื่องที่พระมาลากยบุตร ถามเรื่องโลกนี้โลกหน้ามี ก็เป็นอจินไตย และเป็นเรื่องที่ยังไกลตัว เรื่องจักรวาลวิทยา พระพุทธเจ้ามิได้ทรงสอนอย่างละเอียด แต่พระองค์ทรงสอนแบบย่อ พอให้เห็นภาพการเกิดขึ้น และ เร่งปฏิบัติธรรมเท่านั้น

ข้อที่ ๑. พุทธวิสัย วิสัยของพระพุทธเจ้า

พุทธวิสัยนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ในสมัยของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าสิขี มีพระอรหันต์รูปหนึ่งชื่อว่าพระอภิกุ เวลาท่านพูดจะได้ยินไปถึงหมื่นโลกธาตุ ขนาดพูดทีเดียวให้ดังไปทั้งโลกยังคิดไม่ออกเลยว่า จะพูดอย่างไร แล้วพระอภิกุท่านพูดทีเดียวดังไปถึงหมื่นโลกธาตุ พระอรหันต์ฟังแล้วแม้ท่านยังทำตามไม่ได้ เพราะเป็นเพียงแค่ว่า พระโสดาบันเท่านั้น แต่พอตรองตามได้ จึงไม่ปฏิเสธ แล้วยังถามพระองค์ต่อไปอีกว่า พระพุทธเจ้า ถ้าต้องการพูดให้ดัง จะดังไปกี่โลกธาตุ พระพุทธเจ้ารอให้พระอรหันต์ถามถึง ๓ ครั้ง จึงได้ตรัสตอบว่า

“อรหันต์ ตถาคตเมื่อมีความจำนงจะพูดไปไกลถึงแสนโกฏิจักรวาล คือ ดิสหัสสีโลกธาตุ หรือโลกธาตุขนาดใหญ่ ก็ไม่ยากเลย ตถาคตจะพึงแผ่รัศมีไปทั่วทั้งแสนโกฏิจักรวาลนั้นแหละ สัตว์โลก

^{๑๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๘/๑๔๑.

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๔/๑๓๔-๑๓๖.

ในจักรวาลนั้นๆ พอเห็นแสงสว่างนั้น ตลาคตก็จะเปล่งเสียงให้สัตว์เหล่านั้นได้ยินด้วยวิธีอย่างนี้แล”^{๑๑} พระพุทธเจ้าเวลาจะตรัสอะไร จะตรัสด้วยเหตุผล ดังกล่าวกับพระอานนท์ ว่าอีกหน่อยเธอก็ทำได้ในระดับหนึ่ง แม้ไม่เท่ากับเราตลาคตก็ตาม เพราะว่าพระอภิกุเคยทำมาได้แล้ว แต่ถ้าจะทำแบบอย่างพระองค์ทำนั้น เธอทำไม่ได้หรอก เพราะนั่นเป็นพุทธวิสัย

ข้อที่ ๒. ฌานวิสัย วิสัยของผู้ได้ฌาน

ฌานวิสัยเป็นเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์^{๑๒} (ปาฏิหาริย์ คือฤทธิ์)^{๑๓} การเหาะเหินเดินอากาศ ฌานวิสัย วิสัยแห่งอิทธิฤทธิ์ของผู้มีฌาน ทั้งมนุษย์และเทวดาผู้ที่มีฌานเท่านั้นทำได้ ถ้าให้เหตุผลก็จะสามารถเข้าใจ พอตรองตามได้

ข้อที่ ๓. กรรมวิบาก ผลจากกรรม

กรรมวิสัย คือวิสัยของกฎแห่งกรรม และวิบากกรรม คือการให้ผลของกรรมที่สามารถติดตามไปได้ทุกชาติ วิบากกรรมเป็นธรรมชาติที่มีความอัศจรรย์ และไม่มีธรรมชาติอื่นมาเปรียบเทียบ เพราะวิบากกรรมอาจทำตัวเป็นแรงดึงดูด เป็นแรงผลักดัน เป็นผู้ก่อสร้าง หรือเป็นผู้ทำลายก็ได้ทั้งนั้น และสำคัญคือการให้ผลนั้น ไม่อาจประเมินหรือประมาณ เอาด้วยความคิดของคนธรรมดา แต่ละท่านมีวาระที่พร้อมให้ก่อกรรมต่างกัน มักพูดกันว่าไปทำเวรทำกรรมมาแต่ไหนหนอ ก็ไม่ถือว่าผิดจากความหมายข้างต้นเสียทีเดียว เพียงแต่ต้องทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งขึ้นอีกนิดหนึ่ง ว่าพุทธศาสนา กล่าวถึงกรรมโดยความเป็นกลาง สื่อได้ทั้งทางดีและทางไม่ดี ถ้าเป็นกรรมดีก็เรียก กรรมขาวบ้าง หรือ กุศลกรรมบ้าง ส่วนถ้าเป็นกรรมไม่ดีก็เรียก กรรมดำบ้าง หรือ อกุศลกรรมบ้าง

ข้อที่ ๔. โลกวิสัยความคิดเรื่องโลก

โลกวิสัยคือโลกจินตวิสัยแห่งโลก คือการมีอยู่ของสวรรค์ นรก และสังสารวัฏ ความคิดเรื่องโลก โลกเกิดมาได้อย่างไร ใครเป็นคนสร้างโลก แล้วเขาเอาอะไรมาปั้นเป็นดวงดาว ดวงเดือน ดวงจันทร์ เรื่องใครเป็นผู้สร้างโลก การเกิดขึ้น แดกทำลายของโลกนั้น เป็นเรื่องอจินไตย ไม่ควรคิดคิดแล้วก็จะมีส่วนแห่งความเป็นบ้า เพราะโลกที่เราอยู่อาศัยนั้น ใช้ระยะเวลาการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และแตกทำลายนั้น นานมากเป็นอสงไขยกับ อสงไขยชาติ ยากที่จะใช้เครื่องมือใด ๆ ไปตรวจสอบให้เห็น

^{๑๑} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๑/๓๐๕-๓๐๗.

^{๑๒} อิทธิปาฏิหาริย์ หมายถึงแสดงฤทธิ์ต่างๆคือคนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ ปรากฏตัวได้ หายตัวได้ เดินทะลุฝา กำแพง ภูเขาได้ ดำดินได้ เดินบนน้ำได้ นั่งขัดสมาธิในอากาศได้ เป็นต้น ดูอรรถนิยามแปลเล่มที่ ๒๐ ข้อ ๖๑ ดิกนิบาต หน้า ๒๓๔.

^{๑๓} อัง.เอกาทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐/๔๐๗.

ตามความเป็นจริงได้ ดังนั้นหากยังใช้ความคิดในการพินิจพิเคราะห์ด้วยแล้ว ยิ่งเกิดความฟุ้งซ่านแห่งจิต เป็นการเสียเวลาและโอกาสในที่สุดอาจจะเป็นบ้ำไปได้

๓. แนวคิดทฤษฎีของท่านพุทธทาสภิกขุในภาษาคนภาษาธรรม

แนวคิดทฤษฎีภาษาคนภาษาธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ล้วนมาจากการพูดแบบธรรมชาติของมนุษย์ที่สื่อความหมายด้วยภาษาคนภาษาธรรมทั้งหมดแม้เรื่องราวจะสื่อภาษาหมายให้คนธรรมดาที่ไม่รู้เรื่องธรรมะได้เข้าใจภาษาธรรมได้โดยผ่านแนวคิดทฤษฎีนี้ธรรมะคือธรรมชาติของผู้ที่มีสติปัญญาอันกว้างไกล

๓.๑ เรื่องต่างๆ ไปเกี่ยวกับศาสนา

พระพุทธศาสนาถือเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทย คำสอนทางศาสนาพุทธเป็นการแสดงกฎธรรมชาติและความเจริญแห่งชีวิต พระพุทธเจ้าผู้ทรงค้นพบความจริงของธรรมชาติและทำหน้าที่ชี้ทางแก่สัตว์โลกทั้งหลาย การทำความเข้าใจพระพุทธศาสนาในแง่มุมที่ถูกต้องคำสอนของพระพุทธเจ้าถูกนำมาตีความตาม อรรถปริวรรตศาสตร์หรือศาสตร์แห่งการตีความ เป็นแนวคิดทฤษฎีสำคัญที่ถูกนำมาใช้ในการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะทำความเข้าใจในเนื้อหาสาระทางศาสนา คำสอนของพระพุทธเจ้าทางพระพุทธศาสนา เรื่องอจินไตยจึงเป็นที่มาของการนำมาวิเคราะห์ทำให้กระจ่างตามทัศนะของท่านพุทธทาส ภิกขุ ในทฤษฎีภาษาคน-ภาษาธรรม เป็นพัฒนาการการตีความหลักภาษาของท่านพุทธทาสภิกขุ อีกรูปแบบหนึ่งที่ท่านให้ความเห็นตรงตามพุทธประสงค์โดยทั่วไป

๓.๒ ภาษาคนภาษาธรรม

ในทัศนะแนวคิดทฤษฎีท่านพุทธทาสภิกขุ แบบภาษาคนภาษาธรรม หลักข้อเท็จจริงตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นการเน้นความเป็นไปได้ตามข้อเท็จจริงทางธรรมะ เน้นเหตุผลทางภาษาคนภาษาธรรม เนื่องด้วยมนุษย์เราโดยมาก รู้แต่ภาษาธรรมดา คือภาษาชาวบ้านพูด หรือเรียกว่าภาษาคนธรรมดา ไม่ค่อยจะรู้ ภาษาของธรรมะ และไม่เคยมคิดว่ามีภาษาอีกภาษาหนึ่งซึ่งแตกต่างกัน แทบจะตรงกันข้ามหรือตรงข้ามก็มี นั่นคือภาษาธรรมะ

ภาษาคนนั้นเป็นอย่างหนึ่ง ภาษาธรรมะนั้นเป็นอย่างหนึ่ง ภาษาคนก็คือภาษาทางโลกๆ ภาษาของคนที่ไม่รู้ธรรมะ พูดกันตามประสาคนที่ไม่รู้ธรรมะนั้นเรียกว่าภาษาคน ส่วนภาษาธรรมะในส่วนลึก หรือเห็นธรรมะที่แท้จริง แล้วพูดไปด้วยความรู้สึกอันนั้นจึงเกิดเป็นภาษาธรรมะขึ้นมา ไม่

เหมือนภาษาคน นี้เรียกภาษาธรรมะภาษาจึงมี ๒ ภาษาคือ ภาษาธรรมะ อย่างหนึ่ง ภาษาคน อย่างหนึ่ง^{๑๖} พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่พูดถึงหลักความเป็นจริงในชีวิตของมนุษย์อย่างมีเหตุมีผล

๔. วิเคราะห์อจินไตยในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ

แนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านไม่ปฏิเสธเรื่องอจินไตย แต่แยกภาษาออกเป็นสองแบบ คือ ภาษาคนแบบชาวบ้านพูดกันพื้น ๆ เหมือนที่ต้องการสื่อให้รู้ทั้งภาษาคนทั่ว ๆ ไปและภาษาธรรมะ แนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ คือ นำภาษาคนภาษาธรรมมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเรื่องอจินไตย แบบปัจจุบันทั้ง สี่ข้อดังนี้

๔.๑ พุทธวิสัย

พุทธวิสัยคือวิสัยของพระพุทธเจ้า วิสัยแห่งความมหัศจรรย์ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้ที่ไม่ใช่พระพุทธเจ้าคิดอย่างไร ก็เข้าไปไม่ถึงวิสัยของพระพุทธเจ้า มีอานุภาพของความเป็นจริงที่มีข้อโต้แย้งอยู่ตลอด พุทธวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลายนั้น ไม่สามารถวิเคราะห์เทียบเคียงได้ด้วยวิสัยของบุคคลทั่วไป ในเรื่องพุทธวิสัยนี้ ในสำนวนหรือมุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุ คำว่าพุทธะ แปลว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย พุทธในภาษาคน หมายถึงองค์พระพุทธเจ้า ในสมัยพุทธกาล ซึ่งนิพพานแล้ว วิสัยแห่งความมหัศจรรย์ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ส่วนพุทธวิสัยในภาษาธรรมะนั้น หมายถึงตัวธรรมะแท้ ๆ ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ธรรมะในที่นี้ คือ สิ่งที่เป็นนามธรรมไม่เป็นตัวตนหรือร่างกายของพระพุทธเจ้า^{๑๗} ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า นั่นแหละคือตัวตถาคต องค์ตถาคต ผู้ใดเห็นธรรมะ ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดไม่เห็นธรรมะ ก็ชื่อว่าไม่เห็นตถาคต^{๑๘} เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าในภาษาธรรมะนั้นคือตัวธรรมะที่ทำให้บุคคลให้เป็นพระพุทธเจ้า นี่คือพระพุทธเจ้าในภาษาธรรมะ โดยมุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุ

๔.๒ ฌานวิสัย

ฌานวิสัย มุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุ ในภาษาคนภาษาธรรมการตีความฌานหรือสมาบัติ ท่านเรียกว่ารูปรูปมาน หรือ รูปสมาบัติ ถ้ายังไม่สำเร็จมรรคผลเพียงใด ท่านเรียกว่าโลกียสมาบัติ หรือโลกียฌาน^{๑๙} ถ้าเจริญวิปัสสนาญาณจนสำเร็จมรรคผลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป ท่าน เรียกว่า โลกุตตรสมาบัติ หรือ โลกุตตรฌาน ศัพท์ว่าโลกุตตระ ตัดออกเป็นสอง ศัพท์ มีรูปเป็น โลกะ และ อุตตระ

^{๑๖} พุทธทาสภิกขุ, ภาษาคนภาษาธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส.อาร์.พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๐๙), หน้า ๖.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๑๘} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๘๓/๑๕๗-๑๕๘.

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๕๓..

สนธิ คือเอา โลกะ กับ อุตตระ มาต่อกันเข้า เอาตัว อ. ออกเสีย เอาสระอุผสมกับตัวตัว ก. เป็น โลกุตตระ โลกะ แปรตามศัพท์ว่า โลก อุตตระ แปรว่า สูงกว่า รวมความว่าสูงกว่าโลก โลกุตตระ ท่านจึงแปรว่า สูงกว่าโลก โลกุตตระมาน แปรว่า ฌานที่สูงกว่าโลก โลกุตตระสมบัติ แปรว่า สมบัติที่สูงกว่าโลก หมายความว่า กรรมต่าง ๆ ที่โลกนิยมนั้น ท่านพ้นไปแล้วแม้บาปกรรมที่ชาวโลกต้องเสวยผลท่านที่ได้ โลกุตตระ ท่านก็ไม่ต้องรับผลกรรมนั้นอีก เพราะกรรมของชาวโลกให้ผล ท่านไม่ถึง ท่านจึงได้นามว่า โลกุตตรบุคคล

ท่านพุทธทาส มิได้อธิบายความหมายทางภาษาคนภาษาธรรมในเรื่องฌานในด้าน โลกุตตระโดยตรงแต่กล่าวเกี่ยวพันกับสุญญตาที่แปรว่าความว่าง ความว่างในภาษาคนโง่ที่ไม่เห็นธรรมไม่ถึงธรรมนั้น มีความหมายว่าไม่มีอะไรเลย หรือสูญเปล่าด้วย ไม่ได้อะไรเลย ฟังดูคำว่าสุญญตา ความว่างในภาษาคนนั้น ไม่มีอะไรเลย แม้แต่ชนิดเดียว สักอย่างเดียว คือว่างไปหมดและสูญเปล่าด้วยไม่เป็นประโยชน์อะไร แต่ภาษาธรรมนั้นคำว่าสุญญตาหรือความว่างที่ว่างจากตัวตนหรือของตนนอกนั้นมิได้หมด อะไร ๆ ไม่ถือว่าเป็นตัวฉัน และของฉัน ตัวกูและของกู นี้เรียกว่า สุญญตา^{๒๐}

๔.๓ กรรมวิสัย

กรรมในภาษาคนคือ มีโชคร้าย มีผลบาปมาถึง นี่เป็นคำว่ากรรมภาษาชาวบ้านแย่งแล้ว แต่กรรมในภาษาธรรม หมายถึง การกระทำกระทำไม่ดีกระทำชั่วเรียกว่ากรรมดำ กระทำดีเรียกว่ากรรมขาว และมีกรรมประหลาดอีกอย่างหนึ่งที่ไม่ดำไม่ขาวคือ กรรมที่ทำให้สิ้นกรรม ก็คือเรื่องทำให้รู้อนัตตา ให้รู้สุญญตาจนไม่มีตัวตน นั้นแหละจึงเรียกว่าเป็นกรรมในพระพุทธศาสนากรรมที่แท้จริง กรรมที่พระพุทธเจ้าท่านทรงสั่งสอนยิ่งกว่ากรรมไหนหมด แต่คนก็ไปสนใจกันเพียงเรื่องกรรมดำกรรมขาว คือกรรมดีกรรมชั่ว ไม่สนใจกันถึงกรรมสามนี้ที่ไม่ดำไม่ขาว ไม่ดีไม่ชั่ว คือว่างจากตัวตนไปหมด และทำให้บรรลุถึงนิพพาน ให้สิ้นกรรมดีกรรมชั่วโดยประการทั้งปวง เมื่อใดประพตือริยมรรค โดยเฉพาะคืออริยมรรคมีองค์แปด เมื่อนั้นชื่อว่าทำกรรมที่ไม่ดำไม่ขาว และจะเป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมทั้งปวง^{๒๑} นี่คือกรรมในภาษาธรรมะไม่ใช่กรรมในภาษาเด็ก ๆ ว่าเป็นกรรมแล้วแย่งแล้ว โชคร้ายจริงนี้เรียกว่ากรรม นี่เป็นกรรมในภาษาคน

๔.๔ โลกวิสัย

โลกวิสัยมุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุ ในภาษาคนภาษาธรรม กล่าวถึงโลก ในภาษาคนก็คือแผ่นดิน ตัวโลก หรือมองในแง่มุมมองบัญญัติ หากมองในแง่ภาษาธรรมแล้ว ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่าโลกคือทุกข์ คือความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลง เหล่านี้เป็นคุณสมบัติประจำอยู่ในตัวโลก นั่นคือตัวโลกในภาษาธรรมะ ดังนั้นทุกคนที่เกิดในโลกย่อมมีทุกข์ในตัวทุกคน ยิ่งมาเกี่ยวข้องกับ พุทธวิสัย ฌานวิสัย กรรมวิสัย และโลกวิสัยอีกครบ ๔ ปัจจัยยิ่งทุกข์เท่าตัว พระพุทธเจ้าจึงตรัสเรื่องอริยสัจสี่

^{๒๐} พุทธทาสภิกขุ, ภาษาคนภาษาธรรม, หน้า ๓๒-๓๓..

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

เพื่อความดับทุกข์ หรือความดับของโลกที่อยู่ในตัวเราทุกคนนั่นเอง^{๒๒} ฉะนั้นโลกหมายถึงทุกข์ ทุกข์ กับโลกเป็นตัวเดียวกัน หรืออีกทางหนึ่งคำว่าโลกหมายถึงสิ่งที่ต่ำ ๆ เตี้ย ๆ ไม่ลึกซึ้ง ไม่ใช่สูงสุดพูดกันว่าเป็นเรื่องโลกๆไม่ใช่เรื่องธรรมะ ก็ยังคำว่าโลกในภาษาธรรมะเหมือนกัน ไม่ใช่คำว่าโลกจะหมายถึงแต่ตัวแผ่นดินเสมอไปนั่นเป็นภาษาคนภาษาธรรม ในมุมมองท่านพุทธทาสภิกขุ

ในโลกนี้วิชาหลักที่ต้องรู้จริง ๆ มีแค่ ๓ เรื่อง เร่งให้เข้าถึงปฐมมรรค เร่งเข้าถึงสติปัญญา ๔ ให้ได้โดยยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา แล้วคำว่า อจินไตย จะได้ไม่มีค้างคาใจอีกต่อไป เกิดความสว่างกระทั่งเห็นกิเลสของตัวเอง เห็นอนาคตที่กิเลสชักใยอยู่ในตัว และต้องฆ่ากิเลสไป เหมือนกับดวงอาทิตย์เผลอพ้นขอบฟ้าขึ้นมา ก็ฆ่าความมืดที่ห่อหุ้มโลกออกไปอย่างนั้น^{๒๓}

๕. สรุป

การวิเคราะห์เรื่องอจินไตยในมุมมองของท่านพุทธทาสภิกขุ ตามหลักภาษาคนภาษาธรรม ไม่แนะนำให้คิดเรื่องอจินไตย เพราะวิสัยปุถุชนไม่อาจเข้าใจได้โดยถูกต้องถ่องแท้ ในภาษาธรรมคือความเข้าใจไม่ได้ในฐานะที่เป็นของลึกซึ้ง เป็นเรื่องทางจิต หรือเป็นเรื่องที่ไม่สามารถหาคำตอบที่สิ้นสุดได้ ถ้าคิดมากจริงจังในการหาคำตอบเหล่านั้นจากการคิดเอาด้วยตรรกะเองจะกลายเป็นคนบ้าได้ อจินไตยเป็นเรื่องทางจิตจึงรู้ได้ด้วยการบรรลุธรรมชั้นสูง หัวข้อของอจินไตยในความหมายของภาษาคนภาษาธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวดังนี้

๑. พุทธวิสัย ในภาษาคน หมายถึงองค์พระพุทธรเจ้า ในสมัยพุทธกาล ทั้งหลาย ส่วนพุทธวิสัยในภาษาธรรมนั้น หมายถึงตัวธรรมะแท้ ๆ ที่พระพุทธรเจ้าตรัสไว้

๒. ฌานวิสัย ในภาษาธรรม ฌานหรือสมาบัติ ท่านเรียกว่าโลกียฌาน ในทางโลก และโลกุตตรฌาน ในขั้นสูง ท่านพุทธทาส มิได้อธิบายความหมายทางภาษาคนภาษาธรรมในเรื่องฌานในด้าน โลกียะหรือโลกุตตระ โดยตรงแต่มีความสัมพันธ์กับคำว่าสุญญตาที่ภาษาธรรมให้ความหมายของคำว่า ความว่าง หมายถึงว่างจากตัวตน หรือของตน

๓. กรรมวิสัย กรรมในภาษาคนคือ มีโชคร้าย มีผลบาปมาถึง แต่กรรมในภาษาธรรม หมายถึงการกระทำซึ่งแบ่งเป็น กรรมดี กรรมชั่ว กรรมที่ทำให้สิ้นกรรม

๔. โลกวิสัย ในภาษาคนก็คือแผ่นดิน ตัวโลก หรือมองในแง่มุมมองบัญญัติ ในภาษาธรรมแล้ว ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวว่าโลกคือทุกข์ คือความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลง

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๒๓} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๕/๒๕๗.

บรรณานุกรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ยุดิ)**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔.

พุทธทาสภิกขุ. **ภาษาคนภาษาธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส.อาร์.พรีนติ้ง จำกัด, ๒๕๐๙.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.